

ילד עדין ורך... כותב שירים... קשור לאמו... מתרחק מאביו... הבן היחיד בבית ספר לבנות

(המשך מעמוד 10)

אנשים רבים מוכנים לראות ברחוקו של דיין, בזילולו המופגן בהם, סימן של גדולה. מנהיגים רבים בהיסטוריה בעלי כוחן עצמי מופגן אך לקוי, יצרו במתכוון "דיסטאנץ" כזה, בהתאם לאימרה האנגלית כי "הקירבה יוצרת בוז". אולם חוסר-המגע של דיין עם זולתו מגיעה לממדים המפריעה להגשמת שאיפותיו. כמה ממעריציו הנלהבים בו יותר, שהיו מוכנים ללכת אחריו גם להפיכה צבאית, הפכו לשונאים, כאשר הפקירם בלי מחשבה שניה, כשזה היה דרוש ומועיל לו.

מעולם לא ריכז סביבו צוות, כמו יגאל אלון. מעולם לא היו לו יועצים, ולעולם אינו שועה לעצת איש.

לא מפני שהוא חשדן מטבעו, אלא מפני שהוא מזלזל בכל אדם. גם אין הוא טורח להסתיר זילולו זה. דבר רגיל הוא לראותו עומד במסדרון הכנסת, כשאחד ממנהיגי-האומה מדבר אליו, ועינו תרה סביבו בחוסר-סבלנות קיצונית, וכל הבעת-פניו אומרת: "אתה מדבר שטויות! גמור!". במליאת הכנסת אינו יושב לעולם יותר מרבע-שעה רצוף, וגם זה בחוסר-סבלנות, כשהוא קם באמצע נאום, אף של דיין בן-גוריון ושמעון פרס, בתנועה האומרת: "איך אפשר להקשיב לזה?".

מאותה סיבה, אין דיין מסוגל להיות איש מפלגה.

לרפ"י הצטרף ברגע האחרון, אחרי שכבר הורכבה רשימת המועמדים לכנסת. מכיון ששמעון פרס לא היה מוכן לחתור לו, בשעה מאוחרת זו, על המקום השני ברשימה, אחרי בן-גוריון, נטל לעצמו את המקום השביעי — כדי להפגין כי המיקום ברשימה אינו קובע טולם של בכירות. בעוד ששמעון פרס עמל, במשך שנתיים, ימים ולילות, ישב בשיבות לא-אינספור ואינסופיות, הקים מנגנון והתחבב על העסקנים, בו דיין בגלוי למפלגתו. לשיבותיה לא בא, במשרה לא ישב, ורק בקושי היה מוכן להופיע לפעמים, ככוכב, באירועים.

ובכל זאת, כאשר באה שעת-החירום — כמעט ונשכח פרס החרוץ, סגן שר-הבטחון לשעבר — והמבטים הופנו אל הרמטכ"ל-לשעבר, חסר-הידידים.

כי לאיש הבודד היה מה שאין לפרס, הדבר שלא ניתן להשיגו כאלף ישיבות: התכונה שנקראה כפי היוונים "האריסטו", מתנת-הי אלים — הכשרון לזכות בהערצת המונים.

ילד של אמו הופך לגבר

איך נוצר איש זה? מה מריץ אותו? איך הפך למה שהפך?

זמן רב אחרי שיישכחו אלפי הספרים והמאמרים שנכתבו השנה, במיטב סיגנון הקיטש של גיימס בונד והמסורת ההוליוודית, יתחילו פסיכולוגים לנתח דמות זו, הראוייה לעטו של סופר אמיתי.

יתכן כי הסוד חבוי בכמה שורות שנכתבו השנה, בתמימות רבה, על-ידי בתו, יעל, שהעיצתה קנאית לאביה מהולה בטינה עמוקה על כי לא ידעה מימיה בית ומשפחה. "הוא אדם בודד, מתוך בחירתו העצמית, בהכרה, בכוונה. הוא מחזיק את המפתח לכלא שלו עצמו."

ואף-על-פי-כן היו בקיעים בשריון. למרות שלעיתים היה חסר-סבלנות כלפיה, כמו כלפי אחרים, הריני סבורה שהיה קשור עמוקות לאמו שלו: הסבתא-דבורה שלי. הוא לא ככה כאשר נפטרה...

אין ספק כי בעודו ילד היה משה דיין קשור לאמו בכל נימי נפשו. קשר חזק כזה קובע, לדעת הפסיכולוגים, את דרכו של אדם.

שום יחס כזה לא היה לו לאביו, שמואל דיין, אותו דחק מן הכנסת, ושמואל התרחק עוד יותר כאשר נשא, לפני כמה שנים, אשה שניה הצעירה ממשה.

הילד משה, שגדל בנהלל בצל אמו, היה עדין ורך. התמוגגות שצולמו בשחר ילדותו מראים ילד בעל פנים עגולות ורכות, בעל עין שמאלית קטנה למדוד הימנית — סימן תורשתי אופייני כמעט לכל בני משפחת דיין, כגון אחותו של משה, בתו ובנו.

זוהי תמונתו של ילד שצריך היה להתפתח, כדרך הטבע, לאדם סנטימנטלי, רגיש, אולי שחוק, או משרר.

ואכן, עד גיל מאוחר הוסיף דיין לכתוב שירים — לא טובים, אך גם לא רעים במיוחד.

אחרי שאגמר את בית-הספר העממי, הלך ללמוד בבית-הספר התיכון חקלאי שבכניסה למושב נהלל. זוהי עובדה מוזרה כשלעצמה — כי היה זה בית-ספר לבנות, ומשה דיין היה התלמיד-הזכר היחיד בו. כל שאר בני-הסביבה הלכו ללמוד בבית-ספר כדורי הסמוד, כמו יגאל אלון. אין זה רגיל לנוער מתבגר להסכים ללמוד בבית-ספר לבנות. מתי חל השינוי הגדול באופיו של הנער? כנראה סמוך לתקופה בה ביקר בבית-ספר זה.

משה דיין בגיל 3

הוא עודד את בנו הבכור ללכת לקומאנדו הימי, ואת בנו הצעיר להיות צנחן. אף שלא טיפל הרבה בילדיו, הקפיד לקחת את כולם, בעודם קטנים, לסיורים מפרכים, כדי שיהיו קשוחים.

והו האיש המזוי בכביש חביות, כדי לעבור בו בניגוד להוראות משטרת-התנועה. זהו האיש המפר את חוקי המרי-נה, גם בהיותו שר, ומסלל עתיקות מכל הבא ליד. זהו האיש שבתו כותבת עליו: "הוא מתגאה, כמו ילד, על הפירסום השלישי שהוא זוכה לו כ"אנפן טריבל" (ילד-פרא)".

דיין לא ידע מעולם היימשפחה.

מעריצי-גיבורים יכולים לתאר זאת כתכונתו של אדם עליון. כדברי בתו: "הוא העמיד את עצמו לרשות האומה... אפילו אם איננו אב לדוגמה, הרי אין כל ספק שהוא אשר נתן לנו את הכוח ואת התבונה להבין כי זה מחיר קטן שיש לשלם תמורת העמידה לרשותו של הכלל". כך נוצרת דמותו של גיבור, על-אנושי: האדם הבן לקט-נות, שאינו שותף ואינו מעשן, שבגדיו תמיד תלויים מגופו ללא צורה, שאינו יודע אוכל טוב מהו, המחחר על חיי הפרטיים לטובת הכלל, המכריז: "אילו הוטל עלי לחיות עוד פעם את חיי — לא הייתי מקים משפחה".

פסיכולוג היה, אולי, מתאר תופעה זו באורח אחר: הנער הנצחי, שאהב את אמו, שניתק את עצמו אחרי-כך מכל מגע עם בני-אדם, שדיכא בתוכו כל רגש, אינו יכול גם להקים משפחה אמיתית.

כל מגעיו עם בני-אדם, גברים ונשים, הם בבחינת פגע-זכר. אולי כמיהה של רגע ל קונטקט של ממש — וכריחה מיידית מקונטקט זה.

דיין נשא לאשה את רות שאראק, בתו של פרקליט ירושל-מי מבוסס, שלמדה איתו בבית-הספר בנהלל. הוא הוליד את בתו יעל ואת בניו, אודי ואסי. אך מעולם לא היתה קיימת משפחת-דיין אמיתית.

הבית בצהלה, המשמש רקע בה מרשים לציין לומים, בשל העתיקות שהובאו אליו מכל כנפי הארץ, דמה יותר לפדרציה של חדרים אישיים. לפני שהילדים התחתנו, חי שם כל אחד מבני-המשפחה עם עצמו, בחדר משלו, כשהוא בא והולך כרצונו ועוסק בעיסוקיו הנפרדים, ורק העוזרת הקשישה, שהפכה מרכזת המשפחה, מאחדת את הכל. אחד הבנים נהג, במשך שנים, לנעול את חדרו בלכתו.

"זהו אדם בלי מעצורים..."

אשר החליט משה דיין הצעיר להיות מה שהנהו כיום, כאשר עיצב את אופיו של עצמו במאמץ מודע, כאשר הכניס את עצמו, כדברי בתו, לכלא פנימי — עמדה לנגד עיניו מטרה אחת, ברורה ויחידה: השלטון.

יש בארץ אנשים רבים השואפים לשלטון. יש שיכבה רחבה של פוליטיקאים צעירים, המצטיינים בתאודת-שלטון חזקה: אנשים כמו יגאל אלון, יגאל דיין, שמעון פרס.

אולם אצל איש מהם לא הפכה השאיפה לשלטון למוטיב בה בלעדית בחיים, כמו אצל דיין.

יתכן שבכך כוחו הגדול ביותר. איש אינו מגיע לדרגת מנהיג-יחיד אם אינו מוכן לחתור על כל השאר, על הנאות אחרות, על עניינים אחרים, על התקשרויות כלשהן.

אדם המתעניין בדברים רבים, בעל לב פתוח וסקרנות אינטלקטואלית, יתקשה להתחרות עם איש המתרכז כל כולו על יעד אחד, המוכן להקריב את הכל על מיוזבה השלטון.

הראשון שראה בבירור תכונה זו של דיין היה אדם שאהב אותו יותר מכל: יצחק שדה, אלוף-האלופים, האיש שגילה וטיפח את רוב הצעירים שהפכו לאחר מכן ראשי הפלמ"ח וצה"ל, ושהתקשר במיוחד אל יגאל אלון ומשה דיין. הוא התייחס אל אלון, הצעיר מן השניים, כאל בנו בכורו ויורשו. את דיין אהב כמו בן-זקונים, שייצג ויוצא-דופן.

אולם הוא ראה בעין פקוחה את הצעיר שאהב. זמן קצר (המשך בעמוד 14)

נהלל של שנות השלושים לא היה מקום שהעריך אמנים, וגם לא ילדים עדינים. היה זה מרכז ההתיישבות העובדת, מקום בו התפארו הנערים בגבריותם, לעגו לילדים רכרוכיים, העריצו לוחמים קשוחים, חלמו על היום בו יהיו עובדי-ארמה ויילחמו בערבים.

באזשהו מקום בדרכו, במאמץ מודע, החליט הילד משה להיות כמותם. וככל ילד רגשני כזה, הפונה עורף לעולמו הרוחני, הוא עבר על פני כולם, הגיע לקיצוניות.

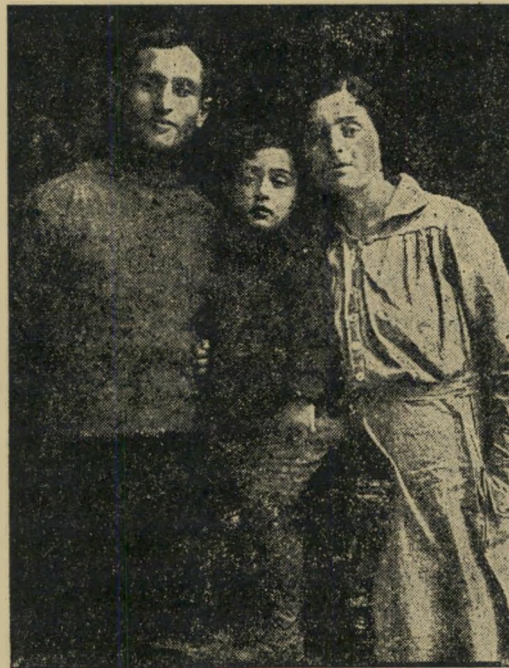
הנער שילם מחיר יקר עבור תהליך זה של התקשות מלאכותית, של התקשות מודעת. הוא חולה באולקוס. מחלת-האולקוס היא, לדעת המדע המודרני, תופעה פסיכוסומאטית מובהקת. משתלבים בה גורמים נפשיים וגופניים. היא אופיינית לילדים רגישים, הנאלצים על-ידי סביבתם להעמיד פני קשוחים, ליצור לעצמם חזית נוקשה, להסתיר בתוכם את רגשותיהם ופחדיהם. אלה פורצים הוצה בדרך המחלה. (כתו, שגולה באווירה הקשה של בית דיין, סובלת מאותה מחלה.)

דיין איננו אדם שלמד להיות עם רגשותיו. הוא אדם שהחליט לחנוק כל רגש, עד כי איבד את היכולת להתקשר בקשר רגשי כלשהו.

אין זה אדם שהתגבר על הפחד. זהו אדם שרצה את פחדיו, עד כי חוסר-הפחד הפך אצלו לפולחן — האדם שרץ לפעולות, האלוף שהשתתף בעצמו בפעולת-התגמול בקיבוצ, הרמטכ"ל שהופיע במיבצע-סיני באמצע קרב, שר-הבטחון שצלה בגיפ פתוח להר-הצופים כשעוד היה נטוש הקרב בירושלים.

יריביו מאמינים כי אלה הם מיפגני-ראווה, לצורכי פרסומת. אולם כיסודם אלה הם מעשיו של אדם הרוצה להוכיח משהו לעצמו, כל הזמן.

גם בתו חשה בכך. היא ניסתה לתאר דמות מעין זו

משה דיין בין אמו דבורה ואביו שמואל

בספרה קנא בנפחיהם. זוהי דמות של אדם שהפך את עצמו לבעל מום נפשי, מפני שרצה להוכיח לעצמו כל הזמן שהוא גבר.

הנער המתבגר הנצחי

זדהן ה"גבריות" לשמה הוא אופייני לגיל מסוים — לבני 17-16. בדרך כלל הוא נעלם לאחר מכן, כאשר האיש מתבגר.

דיין, כך נדמה, הקפיד את עצמו בגיל זה — כאשר החליט באותו גיל ליצור לעצמו אופי נוקשה וקשות.

מכאן, אולי, כבואתו הציבורית של דיין כי צעיר-נצחי, שלא השתנתה גם בהגיעו לגיל 52. היא תישמר לו, מן הסתם, עד יומו ה' אחרון.

תכונה אדולסנטית זו, תכונה של נער מתבגר, משתקפת בכל מעשיו. את כל ילדיו לימד, בגיל רך מאד, לטפל ברובים — ידיעה שלא היתה חיונית לילדי-צהלה המפונקים.